

Оболенцева Лариса Володимирівна

кандидат економічних наук,

доцент кафедри Туризму і готельного господарства

Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова

Оболенцева Лариса Владимировна

кандидат экономических наук, доцент кафедры

Туризма и гостиничного хозяйства

Харьковский национальный университет городского хозяйства имени А. Н. Бекетова

Obolentseva Larysa

PhD in economics,

associate professor of the Department of Tourism and Hospitality

O. M. Beketov National University of Urban Economy

Коломейцева Анастасія Миколаївна

магістр

Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова

Коломейцева Анастасия Николаевна

магистр

Харьковский национальный университет городского хозяйства имени А. Н. Бекетова

Kolomeitseva Anastasiia

master

O. M. Beketov National University of Urban Economy

ДОСЛІДЖЕННЯ СТРАТЕГІЧНИХ ПРІОРИТЕТІВ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

ИССЛЕДОВАНИЕ СТРАТЕГИЧЕСКИХ ПРИОРИТЕТОВ РАЗВИТИЯ СОЦИАЛЬНОГО ТУРИЗМА В УКРАИНЕ

RESEARCHING STRATEGIC PRIORITIES DEVELOPMENT OF SOCIAL TOURISM IN UKRAINE

Анотація. В статті виявлено стримуючі фактори розвитку соціального туризму та досліджено ставлення населення до нього. Визначено передумови виникнення соціального туризму в Україні та доведено необхідність його розвитку.

Ключові слова: туризм, туристична індустрія, соціальний туризм, туристичний потік.

Аннотация. В статье выявлены сдерживающие факторы развития социального туризма и исследовано отношение населения к нему. Определены предпосылки возникновения социального туризма в Украине и доказана необходимость его развития.

Ключевые слова: туризм, туристическая индустрия, социальный туризм, туристический поток.

Summary. In the article were identified constraining factors development of social tourism and investigated attitude of population to social tourism. Defined prerequisite occurrence social tourism in Ukraine and proved necessity for its development.

Key words: tourism, tourism industry, social tourism, tourist flow.

Відродження соціального туризму в Україні — необхідний виток у розвитку національної економіки, який зможе повернути усі категорії населення України до нормальної життєдіяльності. Кожний громадянин,

як забезпечений, так і незаможний, має право на відпочинок, оздоровлення, знайомство з культурою та виховання особистості за допомогою впливу туризму. Саме завдяки цьому туризм матиме соціальну спрямованість.

Станом на 2016 рік туристична галузь в Україні знаходиться у кризовому становищі. На це вплинуло безліч факторів: анексія АР Крим, бойові дії на сході країни, дії Національного Банку України, спрямовані на проведення девальвації стосовно гривні, що призвело до відчутної інфляції, відтік інвестицій з українських підприємств, дестабілізація банківської системи, яка сприяла ліквідації та банкрутству багатьох підприємств, неефективна податкова система та непрозоре законодавство. Відповідно, це вплинуло на статок українців, і процент туристів, особливо виїзних, швидко скоротився.

Внутрішній туризм здатний зробити значний вклад в стабілізацію української економіки, тому так важливо зробити його одним із стратегічних пріоритетів розвитку національної туристичної індустрії. Оскільки населення стало неплатоспроможним, відродження соціального туризму стане рятівним кроком для внутрішнього туризму у його кризовому становищі.

Саме масовий туризм зможе збільшити попит на туристичні послуги, і скористатися ним мають право як багаті, так і бідні та середнього статку громадяни. Тобто, туристичними послугами повинні користуватися громадяни усіх верств населення, різного віку, як малі, так дорослі і старі.

Однією з головних проблем розвитку соціального туризму в Україні є недостатнє фінансування всієї галузі туризму, а точніше повна відсутність фінансування з держбюджету. Варто зазначити, що Міністерство фінансів України вже на протязі декількох років відмовляється надавати кошти на розвиток туризму в країні. Міністерство фінансів України вважає, що туризм повинен фінансуватися приватним сектором та завдяки отриманню міжнародних грантів. Усі запити Управління туризму і курортів з запропонованою Стратегією розвитку туризму на 2016–2020 роки до Міністерства фінансів було відхилено — воно акцентує увагу на тому, що відсутня необхідність фінансово-економічних розрахунків з боку держави. Державна влада ігнорує наявну проблему і не намагається почати сприймати її правильно. Наразі вплив держави на розвиток туризму закінчується лише на рівні декларцій.

Щоб розвивати соціальний туризм, потрібно не лише фінансування всієї галузі. Цей вид туризму законодавчо не закріплений, тому він, навіть, не може претендувати на мінімальну увагу з боку держави, суспільства та інвесторів. Без закону є неможливо прозора успішна політика.

Інфраструктура відіграє не меншу роль у розвитку соціального туризму, бо соціальний — це доступний. Неможливо організувати тури для людей

з обмеженими можливостями, якщо місця прийому та розміщення не мають спеціального обладнання та кваліфікованого персоналу. Малорозвинена залізнична транспортна система та знос основної частини дорожнього покриття у межах всієї країни обмежують доступність до більшості населених пунктів, особливо коли йдеться мова про сільський зелений туризм. До багатьох селищ дорога повністю відсутня, а на деяких ділянках навіть небезпечна, а соціальний туризм — це, перш за все, безпека туристів у всіх частинах організації подорожі.

Наступною проблемою виявився менталітет українців. Населення хоче лише отримувати допомогу дотації тощо і, в той же час, не робити нічого натомість. Люди не завжди хочуть працювати на благо, на майбутнє. У багатьох українців споживче відношення до світу, а матеріальні цінності перевищують моральні, отже вони не готові до сталого розвитку, а, тим паче, до соціальної відповідальності.

Цей психологічний аспект — дуже складна перешкода для розвитку соціального туризму. Поки не буде зламано бар'єр між психологією потребуючих та психологією творців, усі дії щодо розвитку соціального туризму будуть марними.

Інша проблема — недосконала податкова система, яка пригнічує ситуацію в умовах відсутності фінансування та підтримки з боку держави.

Важко розробляти та інтегрувати стратегію розвитку соціального туризму, розпочинати нові проекти, коли оподаткуванню підлягають усі сфери діяльності, усі інвестиції та внески, в тому числі від іноземних осіб, земля, і все це в симбіозі з відсутністю фахівців соціального туризму. Жоден навчальний заклад України не готує відповідних фахівців та, навіть, не пропонують заходи з підвищення кваліфікації кадрів сфери туризму.

Але, в той же час, стримуючі фактори існують не лише на державному рівні, але й на самому рівні соціальному. Так, для визначення ставлення населення до соціального туризму було проведено опитування, в якому взяли участь 102 респонденти [1]. Дане дослідження показало, що лише 50% опитуваних розуміють, що таке соціальний туризм, 32,4% взагалі не мають уявлення про цей вид туризму, 17,6% дотримуються традиційного визначення соціального туризму.

Таку ситуацію можна пояснити рядом причин. Перш за все, принциповим фактором є задоволеність відпочинком населення. Опитування показало, що половина респондентів фінансово не спроможна отримати належний та бажаний відпочинок. 35,3% відповіли, що їх фінансові можливості дозволяють лише частково задовольнити потребу у відпочинку. Така незадовільність відпочинком пояснюється тим, що

64,7% опитуваних отримують кошти від роботодавця у вигляді відпускних та коштів на оздоровлення, але жодний респондент не отримує підтримку від держави, і лише 2,9% отримують кошти на відпочинок від спеціальних фондів, асоціацій. Це спостереження доводить, що соціальна політика в Україні на надто низькому рівні, а соціальний туризм у контексті виділення дотацій з боку держави або відсутній, або непомітний на тлі загальної картини фінансування відпочинку, коли у Європейських державах це є звичайною практикою. Треба відзначити, що у більшості країн світу оплачувана відпустка законодавчо закріплена, тому таке фінансування не може відноситись до соціального туризму.

Дане дослідження також засвідчило, що населення України має велику потребу у відпочинку і це доводить, що існує великий потенціальний ринок для становлення соціального туризму. Можна зробити висновок, що цей фактор є позитивним для розвитку соціального туризму, оскільки надає поле для повноцінної роботи. Але це лише одна з ключових передумов активізації розвитку соціального туризму в Україні.

За останні декілька століть туризм став економічно- та соціальнотворчим чинником. В економіках провідних країн світу він відіграє важливу роль та позиціонується як один з основних напрямків економіки. Існує ряд країн, які пропагандують галузь туризму як пріоритетний важіль стабілізації економіки та її розвитку, а також є країни, які існують завдяки туризму, оскільки він є чи не єдиним джерелом прибутку.

Це іще раз доводить, що саме туристична галузь виконує таку важливу функцію. Окрім прибутку від наданих послуг, туристична галузь створює й інші вигоди. Доречним буде відзначити, що туризм є «магнітом» для внутрішніх та іноземних інвестицій, причому в побудові як готелів, так і оздоровчих та розважальних комплексів. В той же час, варто підкреслити, що зараз в Україні майже неможливо вести туристичну діяльність без видимих збитків, а рентабельність туристичних об'єктів іноді досягає критичної межі. Така ситуація виникла через низьку завантаженості колективних засобів розміщення. Наприклад, у 2015 році готелі та аналогічні засоби розміщення (юридичні особи) були завантажені лише на 23%, готелі та аналогічні засоби розміщення (фізичні особи-підприємці) на 18%. Спеціалізовані засоби розміщення (юридичні особи) були завантаженими лише на 39% зі 100% можливих, і спеціалізовані засоби розміщення (фізичні особи-підприємці) — на 29% [2]. Ці показники є наднизькими, та ніяк не можуть бути привабливими для інвестицій. Реіновація таких об'єктів також є економічно неефективною. Така ситуація говорить

про те, що у більшості засобів розміщення відбувається часткове використання наявних потужностей, що призводить до масштабних простоїв. Виникнення простоїв створює поле нераціонального використання потенціалу. Та оскільки, всі ці засоби є діючими, можна зробити висновок, що вони рентабельні, хоча і біля критичної межі. Адже, абсолютно нерентабельне підприємство не зможе покривати свої видатки, тому такий низький коефіцієнт завантаженості дозволяє існувати засобам розміщення, але без отримання суттєвого прибутку.

Розвиток соціального туризму залежить від економічної кон'юнктури в країні, і прогалини в економіці стимулюють виникнення такого виду туризму як соціальний. Отже, у даній ситуації, що склалася на ринку послуг гостинності, залучення механізмів соціального туризму є ефективним рішенням, що посприяє вирішенню існуючої проблеми. Таким рішенням повинна стати реалізація путівок та ліжко-діб за собівартістю, або іншими словами, за вартістю, яка включає лише прямі видатки, у низькі сезони та на територіях непопулярних туристичних об'єктів. Це дозволить створити стійке підґрунтя для залучення інвестицій, розбудови туристичної інфраструктури, зробить вагомий внесок в розвиток національної туристичної індустрії та покладе початок розвитку соціального туризму.

Інша проблема, яку вирішить активізація розвитку механізму соціального туризму — низька зайнятість місцевого населення, особливо в курортних зонах та зонах лікувально-оздоровчого напрямку, оскільки там відсутні підприємства, які забезпечують робочими місцями. Але якщо засоби розміщення будуть цілодобово працювати, то це посприятиме створенню нових робочих місць. Як факт, вільні місця з'являться й для приїжджих людей та запрошених спеціалістів. Все це допоможе знизити загальнодержавний рівень безробіття, та підвести Україну на щабель вище в рейтингу держав з економікою, що розвивається.

Таким чином, соціальний туризм — це платформа для розвитку внутрішнього туризму в Україні, а за умови високого рівня внутрішнього туристичного потоку національна індустрія туризму почне набирати оберти та вийде на новий етап свого розвитку, коли зможе бути орієнтована як на внутрішніх туристів, так і на іноземних. Лише тоді туристичний механізм буде повноцінно функціонувати та стане важливою частиною економіки України.

Соціальний туризм пришвидшить досягнення цієї мети за рахунок гуманізації, тобто об'єднання людей різного віку, різних прошарків суспільства та фізичних можливостей, адже соціальний туризм має важливу місію в сталому розвитку туризму та сталому розвитку світу в цілому.

Література

1. Опитування «Відношення населення до впровадження і розвитку соціального туризму в Україні» / А. М. Коломєйцева [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLScV_5nujTA2NQlo_WwBfgFStCfCP9mKUXaYS1o7dJl8bP7pfQ/viewform
2. Статистичний бюлетень за 2015 рік «Колективні засоби розміщування в Україні» [Електронний ресурс] / Держ. служба статистики України. — Київ. — 2016 — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>